

Συνέδριο Docomomo

Archetype team - 17/11/2021

Οι χώροι του Μοντέρνου στην Ελλάδα

Η ελληνική ομάδα εργασίας του διεθνούς do.co.mo.mo. διοργανώνει, σε συνεργασία με τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, την επιστημονική συνάντηση με θέμα:

Οι χώροι του μοντέρνου στην Ελλάδα

Η συνάντηση θα πραγματοποιηθεί στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ (αίθουσα Καυταντζόγλου) στις 25 και 26 Νοεμβρίου 2021, και θα μεταδοθεί διαδικτυακά μέσω webex:

<https://centralntua.webex.com/...>

Αν η αρχιτεκτονική ως δημιουργία αφορά καταρχάς τον σχεδιασμό ενός "κελύφους", η εμπειρία της αρχιτεκτονικής αφορά κυρίως τον εσωτερικό του χώρο. Και αν το κτηριακό κέλυφος είναι το προστατευτικό πλαίσιο της ζωής, το εσωτερικό του κελύφους είναι η ίδια η ζωή. Το πρόγραμμα του εσωτερικού χώρου και η οργάνωσή του, η γεωμετρία του και τα υλικά του, τα έπιπλα και τα αντικείμενά του, αποτελούν τα στοιχεία

εκείνα που σχεδιάζονται ή επιλέγονται με στόχο να υποδεχθούν τη ζωή και να εξυπηρετήσουν τις καθημερινές λειτουργίες με τον καλύτερο τρόπο. Η μοντέρνα αρχιτεκτονική, η οποία επιδίωξε να αφαιρέσει οτιδήποτε το περιττό από τον εσωτερικό χώρο, δημιούργησε εσωτερικά ιδιαίτερης ποιότητας, τα οποία έθεσαν τις νέες αρχές και αξίες της νεωτερικότητας στο πλαίσιο της μοντέρνας ζωής.

Παρ' όλη την ιδιαίτερη σημασία του εσωτερικού (interior) των κτηρίων, οι μελέτες οι οποίες επικεντρώνονται αποκλειστικά σε αυτό είναι σχετικά λίγες: από τις πλέον κλασικές όπως το *Objects of Desire: Design and Society 1750-1980* του Adrian Forty (1986) και το *Interior Design in 20th Century America: A History* του C. Ray Smith (1987) ή τις πιο σύγχρονες όπως το *A Topology of Everyday Constellations* του Georges Teyssot (2013), το *A History of Interior Design* του John Pile (2009), το *The Modern Interior* της Penny Sparke (2008) και το *The Emergence of the Interior: Architecture, Modernity, Domesticity* του Charles Rice (2006), μέχρι τα πιο εντοπισμένα σε συγκεκριμένες χώρες και εποχές έργα, όπως το *Japanese Interior Design: Its Cultural Origin* του Shigeru Uchida (2007) και το *Livable Modernism: Interior Decorating and Design during the Great Depression* της Kristina Wilson (2004).

Στην ελληνική βιβλιογραφία, η συζήτηση για τον εσωτερικό χώρο έχει αναπτυχθεί ακόμα λιγότερο, και μόνο έμμεσα ή εν μέρει, όπως στο Διακοσμητικές τέχνες. Τρεις αιώνες τέχνης στην ελληνική αρχιτεκτονική του Δ. Φιλιππίδη (1998) και στο *Το αστικό έπιπλο στην Ελλάδα, 1830-1940* των Γ. Παρμενίδη και Ε. Ρούππα (2003). Σαφώς περισσότερα είναι, βέβαια, τα σχετικά άρθρα που έχουν γραφεί κατά καιρούς, από το "Εσωτερικός χώρος και σύγχρονη αρχιτεκτονική" του Δ. Φατούρου, δημοσιευμένο στο περιοδικό *Ζυγός* το 1960, μέχρι τα σχετικά άρθρα και αφιερώματα στα περιοδικά *Αρχιτεκτονική*, *Αρχιτεκτονικά Θέματα* και *Θέματα Χώρου και Τεχνών* (του οποίου άλλωστε ο αρχικός αγγλικός τίτλος ήταν *Interior Design in Greece*). Γενικότερα, πάντως, η νεοελληνική αρχιτεκτονική εκπαίδευση έχει αντιμετωπίσει με σχετική αμηχανία τη σχέση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής με τον εσωτερικό χώρο.

Η επιστημονική συνάντηση με θέμα "Οι χώροι του μοντέρνου στην Ελλάδα" θα έχει ως αντικείμενό της μια σύγχρονη, στοχευμένη και εις βάθος συζήτηση για τον εσωτερικό χώρο και τη μοντέρνα ελληνική αρχιτεκτονική πάνω σε τρεις προτεινόμενους άξονες:

α. Οι εσωτερικοί χώροι της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής

Οι Έλληνες μοντέρνοι αρχιτέκτονες έδωσαν μεγαλύτερη ή μικρότερη σημασία στους εσωτερικούς χώρους που σχεδίαζαν. Για κάποιους ο εσωτερικός χώρος ήταν αποτέλεσμα εξαντλητικού σχεδιασμού έως και την παραμικρή λεπτομέρεια, ενώ για άλλους κάτι που "προέκυπτε" και απαιτούσε απλώς μια στοιχειώδη φροντίδα. Ποια εσωτερικά αξίζει να μελετήσουμε ξανά σήμερα και γιατί; Σε ποια από αυτά αναδεικνύεται μια ιδιαίτερη ταυτότητα σχεδιασμού την οποία αξίζει να ξαναδούμε; Ποια έργα ήταν πρωτοποριακά ως προς τη σύλληψη του χώρου, τις μορφές και την κατασκευαστική τεχνολογία; Πού λανθάνουν άμεσες επιρροές και "εισαγωγές" ξένων προτύπων;

β. Θεωρητικές αναζητήσεις και εσωτερικοί χώροι της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής

Αρκετοί από τους κορυφαίους Έλληνες μοντέρνους αρχιτέκτονες εξέφρασαν, μέσα από το εσωτερικό των κτηρίων που σχεδίασαν, μια ορισμένη σχεδιαστική φιλοσοφία. Ποια έργα είναι emblematica με την έννοια ότι ορίζουν διακριτές θεωρίες σχεδιασμού; Σε ποιες περιπτώσεις προωθούνται νέες νοοτροπίες και αντιλήψεις για τον χώρο για πρώτη φορά; Ποια έργα αναπτύσσουν διάλογο με τη λαϊκή παράδοση ή απαντούν στο αίτημα για μια εθνική ταυτότητα σχεδιασμού; Τι έχει να μας πει η μελέτη εσωτερικών χώρων για το κοινωνικό πεδίο, το άτομο, την οικογένεια και τους έμφυλους ρόλους;

γ. Σύγχρονες επεμβάσεις σε εσωτερικούς χώρους της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής

Κάποια από τα αξιόλογα έργα της δεκαετίας του 1930, του 1950, του 1960 κλπ. έχουν δεχτεί σήμερα νέες χρήσεις και λειτουργίες. Ποια σύγχρονα παραδείγματα αξίζουν την προσοχή μας και γιατί; Ποιες πρακτικές έχουν ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο ανασχεδιάζουν τον εσωτερικό χώρο και αναδεικνύουν τα μοντέρνα στοιχεία του; Σε ποιες από τις νέες επεμβάσεις σε υφιστάμενα κτήρια του ελληνικού μοντερνισμού διατηρήθηκε η υψηλή υλική, αισθητική και συμβολική αξία τους ή/και αποδόθηκε προστιθέμενη αξία;

Στόχος είναι η ανάδειξη του εσωτερικού ως ενός συνθετικού και συνολικού έργου -σε συνέχεια του

εξωτερικού κελύφους ή και αυτόνομου- και πάντοτε σε σχέση με τα επιμέρους στοιχεία που το απαρτίζουν (έπιπλα και αντικείμενα, υλικά και χρώματα, διάκοσμος και εφαρμοσμένες τέχνες κλπ.), και λιγότερο μια αναλυτική συζήτηση για τα επιμέρους στοιχεία που το απαρτίζουν καθαυτά.

Επιστημονική επιτροπή:

Ηλίας Κωνσταντόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών
Αμαλία Κωτσάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πολυτεχνείου Κρήτης
Νίκος Πατσαβός, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Κώστας Τσιαμπάος, Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ (συντονιστής do.co.mo.mo. Greece)

Οργανωτική επιτροπή:

Ντόρα Θεοδωροπούλου, διδάκτωρ ΕΜΠ
Σταύρος Μαρτίνος, υποψήφιος διδάκτωρ ΕΜΠ
Ελένη Μπενίση, διδάκτωρ ΕΚΠΑ
Κώστας Τσιαμπάος, Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ (συντονιστής do.co.mo.mo. Greece)

Χορηγός: [Χρώματα ΝΕΟΚΕΜ](#)

Χορηγός επικοινωνίας: [Archetype.gr](#)

Δείτε συνημμένο ολόκληρο το πρόγραμμα του συνεδρίου [ΕΔΩ](#).

Η εισαγωγική εικόνα είναι το εσωτερικό του nightclub του Mont Parnes στην Πάρνηθα.

ΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αθήνα, 25-26/11/2021

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, αίθουσα Καυταντζόγλου, συγκρότημα Πατησίων

Συνδιοργάνωση:

do.co.mo.mo
GREECE

Ελληνικό Τμήμα
DOCOMOMO

Ε.Μ.Π.
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Χορηγός:

Χορηγός επικοινωνίας:

Archetype.gr

Αφίσα 01. Οι χώροι του Μοντέρνου στην Ελλάδα

ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αθήνα, 25-26/11/2021

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, αίθουσα Καυταντζόγλου, συγκρότημα Πατησίων

Συνδιοργάνωση:

do.co.mo.mo
GREECE

Ελληνικό Τμήμα
DOCOMOMO

Ε.Μ.Π.
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Χορηγός:

Χορηγός επικοινωνίας:

Archetype.gr

Αφίσα 02. Οι χώροι του Μοντέρνου στην Ελλάδα

Παρακάτω ακολουθούν οι περιλήψεις των ομιλιών.

ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αθήνα, 25-26/11/2021

Το μοντέρνο διαμέρισμα στη μεταπολεμική αθηναϊκή πολυκατοικία: Εσωτερικοί χώροι στα περιοδικά Αρχιτεκτονικά Θέματα & Θέματα Χώρου + Τεχνών, 1967-1987

Αιμιλία Αθανασίου

Η πρόταση διερευνά εκφάνσεις νεωτερικότητας στους εσωτερικούς χώρους αθηναϊκών διαμερισμάτων που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν στη διάρκεια της εικοσαετίας 1967-1987, όπως αυτά παρουσιάζονται στις σελίδες των ετήσιων επιθεωρήσεων του Ορέστη Δουμάνη (1929-2013), Αρχιτεκτονικά Θέματα και Θέματα Χώρου + Τεχνών. Διερευνώνται η οργάνωση, διαρρύθμιση, διακόσμηση, επίπλωση και σχεδιαστική λεπτομέρεια εσωτερικών χώρων μεταπολεμικών πολυκατοικιών των δεκαετιών 1970 και 1980. Τα παραδείγματα αποτελούν στην πλειοψηφία τους μεσοαστικές κατοικίες που εικονογραφούν αισθητικές αντιλήψεις της εποχής, οι οποίες ωστόσο διατηρούν ακόμη χαρακτηριστικά των δύο προηγούμενων δεκαετιών 1960 και 1950, οπότε και το διαμέρισμα στην πολυκατοικία αναδείχθηκε ως ο κατ' εξοχήν μοντέρνος τρόπος κατοίκησης στο αστικό περιβάλλον. Σκοπός της εισήγησης δεν είναι η τυπολογική / μορφολογική ανάλυση των διαμερισμάτων, αλλά η κριτική παρουσίαση της έντυπης εικόνας των περιοδικών ως εκδοτικό επιχείρημα του Ορέστη Δουμάνη, επιχείρημα που συγκρότησε μία ιδεολογική συνισταμένη του ελληνικού μεταπολεμικού μοντερνισμού και της πολυφωνικής ρητορικής του.

Μεταπολεμικό Διαμέρισμα: Αλλαγές στην επίπλωση - Αλλαγές στην κάτοψη

Σωτηρία Αλεξιάδου

Στα νέα διαμερίσματα των μεταπολεμικών πολυκατοικιών, η ανανέωση και ο εμπλουτισμός της επίπλωσης αλλάξαν σταδιακά την αισθητική αντίληψη του χώρου και τον τρόπο οργάνωσης της κάτοψης. Το καθιστικό, η τραπεζαρία και η κουζίνα αναδιαμορφώθηκαν, ενσωμάτωσαν μεταβατικούς χώρους και απώλεσαν τα αυστηρά τους όρια. Η αγορά σκανδιναβικών επίπλων άλλαξε τον τρόπο χρήσης των χώρων στους οποίους τοποθετούνταν. Η κουζίνα αύξησε το εμβαδόν της λόγω της εγκατάστασης ηλεκτρικών συσκευών. Οι αλλαγές στα πρότυπα κατοικίας και lifestyle που προβάλλονταν στις εκθέσεις συσκευών και επίπλων, στις διαφημίσεις, στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση, προώθησαν τις αλλαγές στην επίπλωση και δημιούργησαν νέους συσχετισμούς στη διαρρύθμιση των διαμερισμάτων.

Το τοπίο εντός: Νοηματικές ανασυγκροτήσεις του μοντέρνου εσωτερικού χώρου στο πρώιμο έργο του Δημήτρη Α. Φατούρου

Σταύρος Αλιφραγκής

Στο πρώιμο θεωρητικό και πραγματοποιημένο έργο του Δ.Α. Φατούρου, ο «εσωτερικός χώρος» αντιμετωπίζεται διασταλτικά, μέσα από διαρκείς συσχετίσεις με το έξω. Η μαθητεία του στον Πικιώνη και τον Χατζηκυριάκο-Γκίκα εγκαινίασε μία περίοδο διερεύνησης του κοινού τόπου ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και τη ζωγραφική, που αποτέλεσαν βασικές συνιστώσες της θεωρίας του περί αρχιτεκτονικής των εσωτερικών χώρων. Σημαντικός ενδιάμεσος σταθμός είναι η δημοσίευτη διατριβή του Φατούρου «Οι Ημιυπαίθριοι Χώροι εις την Αρχιτεκτονικήν». Η εισήγηση εξετάζει πώς οι ιδέες του περί αρχιτεκτονικής του εσωτερικού χώρου συγκροτήθηκαν σταδιακά ως ενιαίο θεωρητικό πλαίσιο από το 1951 έως το 1961, μέσα από κείμενα και πραγματοποιημένα παραδείγματα.

Ο τεχνητός φωτισμός στις κατοικίες του ελληνικού μεταπολεμικού μοντερνισμού

Αλεξάνδρα Βασιλείου και Αικατερίνη Βουκελάτου

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση του τεχνητού φωτισμού ως εργαλείου αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, σε διάλογο με τις γενικές συνθετικές αρχές στα εσωτερικά των κατοικιών του μεταπολεμικού μοντερνισμού στην Ελλάδα. Αντικείμενο έρευνας αποτελούν οι εσωτερικοί χώροι κατοικιών του μεταπολεμικού ελληνικού μοντερνισμού, στις οποίες εντοπίζονται ενδιαφέροντες συνθετικοί χειρισμοί του τεχνητού φωτισμού. Συγκεκριμένα, επιχειρείται να μελετηθούν αυτοί σε προαστιακές μονοκατοικίες και σε αστικά διαμερίσματα, σχεδιασμένα από Έλληνες μοντερνιστές αρχιτέκτονες. Ο Νίκος Βαλσαμάκης, ο Τάκης Ζενέτος, ο Κωνσταντίνος Δεκαβάλλας, ο Κλέων Κραντουέλλης κ.α. είναι μερικοί από τους αρχιτέκτονες των οποίων το έργο θα μας απασχολήσει στην εργασία.

Θάλαμον και δώμα και αυλήν - Σ.Δ. Αντωνακάκη

Χρυστάλλα Βλάχου

Η Σουζάνα και Δημήτρης Αντωνακάκης ανήκουν σε εκείνη τη γενιά αρχιτεκτόνων που γαλουχήθηκαν με τα έργα του Άρη Κωνσταντινίδη και του Λούντβιχ Μις φαν ντερ Ρόε. Η επιρροές των δύο αυτών αρχιτεκτόνων είναι αρκετά εμφανείς, ιδίως στα πρώτα σχέδιά τους. Μέσα από μια παρουσίαση κάποιων από τα πιο σημαντικά έργα τους, θα δούμε τις επιρροές που είχαν από τους προγενέστερους αρχιτέκτονες του μοντερνισμού, και πώς διαχειρίστηκαν τον εσωτερικό χώρο τους, τα υλικά και τις μορφές τους. Οι δυο αυτοί αρχιτέκτονες από πολύ νωρίς συνειδητοποίησαν τη διαχρονική σημασία που έχει για την αρχιτεκτονική στη Μεσόγειο η μετάβαση από τον υπαίθριο στον στεγασμένο χώρο, αλλά και οι πολλαπλές εκφάνσεις που μπορεί να αποκτήσει μία σταδιακή εισχώρηση και αλληλεπίδραση του ιδιωτικού χώρου με τον ανοιχτό χώρο της πόλης. Εκμεταλλευόμενοι λοιπόν το μεσογειακό τοπίο, σχεδίαζαν οικίες που υπογράμμιζαν την αμεσότητα του οικήματος με τον περιβάλλοντα χώρο, δημιουργώντας αυτή τη σχέση του εσωτερικού - ιδιωτικού χώρου προς τον εξωτερικό - δημόσιο. Μια σειρά ενδιάμεσων περιοχών, όπως στέγαστρα, αυλές, κατώφλια, στοές και μικρά αίθρια, αποτελούσαν μορφώματα που η αμφισημία τους επηρέαζε καθοριστικά την αρχιτεκτονική τους σύνθεση.

Αριστομένης Προβελέγγιος. Κοινωνικός ακτιβιστής, ποιητής, αρχιτέκτων

Ανδρέας Γιακουμακάτος

Το σχετικά περιορισμένο αρχιτεκτονικό έργο του Αριστομένη Προβελέγγιου, σχεδιασμένο ή/και υλοποιημένο, έχει μέχρι σήμερα προβληθεί αποσπασματικά, τόσο γιατί στην εποχή του δεν δημοσιεύτηκε επαρκώς, όσο και επειδή μοιράζεται σε διαφορετικές χώρες της Ευρώπης. Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε αδημοσίευτο υλικό προερχόμενο από το προσωπικό αρχείο του αρχιτέκτονα ενόσω βρισκόταν ακόμη στη ζωή, την περίοδο 1997-1999. Το υλικό σχετίζεται με το αρχιτεκτονικό έργο του στις Βρυξέλλες, στο Παρίσι (και ευρύτερα στη Γαλλία) και βεβαίως στην Αθήνα, όπου ο ίδιος ασχολήθηκε με τον σχεδιασμό ενός αξιόλογου αριθμού και τυπολογικής ποικιλίας δημόσιων και ιδιωτικών έργων.

Ταινία - σχισμή - διάκενο: η ερμηνεία του εσωτερικού μέσα από τη σχηματοποίηση του ανοίγματος

Βασίλης Γκικαπέπας

Διερευνάται το ερώτημα της ερμηνείας του εσωτερικού, μέσα από τον τρόπο σχηματοποίησης των ανοιγμάτων του περιβλήματος. Προηγήθηκε η επινοήση του ανοίγματος της εννοιολογικής συγκρότησης και σύλληψης του εσωτερικού ή αντίστροφα μια συγκεκριμένη χωρικότητα καθοδηγεί τον βαθμό διάτρησης του εξωτερικού περιβλήματος και καθορίζει τον βαθμό κλειστότητας ή διάνοιξης προς έναν κόσμο. Η αναφορά αφενός στην οικία διακοπών του Α. Κωνσταντινίδη στην Ανάβυσσο, ως ένα διάτρητο κέλυφος με διάκενα, συνομιλεί με το τοπίο ως ένα ορθοκανονικό λιθόκτιστο στέγαστρο, εξετάζοντας τα πρώτα σχέδια της αδείας, μέχρι να πάρει την τελική του παρουσία, και αφετέρου η οικία διακοπών του Β. Mache στην Αμοργό του Ι. Ξενάκη, ως καμπυλόμορφα περιγράμματα με σχισμές, χωρίς τη σχέση με το έξω, παραπέμπει σε αρχέτυπες περίκλειστες διατάξεις. Τα δύο αυτά παραδείγματα έχουν μια σαφή αναφορά στην εννοιολογική συγκρότηση

του εσωτερικού χώρου του κατοικείν και της διαδικασίας που προηγείται του σχεδιασμού.

Αρχιτεκτονικές και καλλιτεχνικές συμπράξεις στον σχεδιασμό εσωτερικών χώρων του ελληνικού μοντερνισμού της δεκαετίας του 1960: Τα διαχωριστικά στοιχεία

Δημήτρης Γρηγορίου

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση του διαλόγου μεταξύ Ελλήνων αρχιτεκτόνων και γλυπτών στον σχεδιασμό εσωτερικών χώρων του ελληνικού μοντερνισμού, εντοπισμένου στη δεκαετία του 1960 ειδικά στο πεδίο σχεδιασμού των εσωτερικών διαχωριστικών. Τα εσωτερικά διαχωριστικά έχουν αποτελέσει πρόσφορο πεδίο σύμπραξης αρχιτεκτονικής και εικαστικών τεχνών ως κατακόρυφες επιφάνειες μεγάλου μεγέθους, όπου η έννοια του ορίου είναι διαπραγματεύσιμη και η συμβολή της τέχνης σημαντική. Πρόκειται περί γλυπτικών έργων, αναγλύφων και κεραμικών συνθέσεων που σχεδιάστηκαν ειδικά για να παίξουν ρόλο διαχωριστικού στοιχείου στον σχεδιασμό των εσωτερικών χώρων σε σημαντικό αριθμό κτηρίων, κυρίως δημοσίου ενδιαφέροντος και σπανιότερα κατοικιών. Η ανακοίνωση θα αναφερθεί ιδιαίτερα στη συνεργασία γνωστών αρχιτεκτόνων της εποχής, όπως οι Γιώργος Μπογδάνος, Θύμιος Παπαγιάννης, Ιωάννα Μπενεχούτσου κ.ά. με γλύπτες και κεραμίστες της ίδιας εποχής: Θόδωρο Παπαδημητρίου, Ελένη Βερναδάκη και Γιώργο Νικολαΐδη.

Εκφάνσεις τοπικισμού του μοντέρνου κινήματος στους εσωτερικούς χώρους των υποκαταστημάτων της Ε.Τ.Ε.: Μια ανασκόπηση στο έργο της Α. Τζάκου

Τζίνα Δαφερέρα

Πρόθεση της υπόθεσης εργασίας είναι η αναγνώριση και ανάδειξη της γυναικείας συνεισφοράς στη μοντέρνα αρχιτεκτονική εν γένει και κατ' επέκταση στον σχεδιασμό των εσωτερικών χώρων αυτής. Ερευνώντας το έργο γυναικών, αποφοίτων του Ε.Μ.Π., τις περιόδους 1943-1961, εμβαθύνω στο έργο της Αναστασίας Τζάκου. Εξηγώντας τι είναι αυτό που το κάνει να διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα έργα και με βασικό άξονα τη ενασχόλησή της με τα κτήρια της Ε.Τ.Ε.. Ειδικότερα, η έρευνα δομείται σε τρεις άξονες. Α) Την ανάλυση των εσωτερικών χώρων των υποκαταστημάτων, που σε συνδυασμό με το εξωτερικό κέλυφος αναδεικνύεται μια ιδιαίτερη ταυτότητα σχεδιασμού, Β) Τον συσχετισμό αντίστοιχων έργων των υποκαταστημάτων της Εθνικής Τράπεζας από άλλους συναδέλφους της, την ίδια περίοδο, με σκοπό τον διάλογο μεταξύ τοπικισμού και μοντερνισμού, και Γ) Τις καλλιτεχνικές συμπράξεις ως σημαντικό στοιχείο στους εσωτερικούς χώρους αυτών. Συνοψίζοντας, αν αναλογιστούμε την παραπάνω υπόθεση εργασίας, αναδύονται δυο γενικότερα ερωτήματα. Εμπεριέχει, άραγε, ο ελληνικός μοντερνισμός στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης; Και σε ποιον βαθμό αυτό εντοπίζεται στο έργο της Α. Τζάκου;

Αιθέρια «φύση» εντός: Εσωτερικά τοπία της ελληνικής μοντέρνας αρχιτεκτονικής

Δέσποινα Ζαβράκα

Με αφετηρία μια γενική θεωρητική συζήτηση για την αντήχηση της φύσης στις ποιότητες του εσωτερικού χώρου της μοντέρνας αρχιτεκτονικής, η παρούσα πρόταση κλιμακώνει το επιχείρημα μιας αρχιτεκτονικής σε «απόσταση». Πιο συγκεκριμένα, θα συζητηθεί ο απούλισμός στοιχείων της υπαίθρου και του φυσικού περιβάλλοντος, και η διάχυσή τους στο εσωτερικό της ελληνικής μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Εστιάζοντας στην περίπτωση του Motel Λάρισας (Ξενία), εξετάζεται η αντήχηση της «φύσης» εντός. Η μνήμη του κάμπου, το στοιχείο του γυμνού ορίζοντα (εκτός κατοικημένης περιοχής), και η εγγύτητα σε κεντρικές οδικές αρτηρίες αποτελούν στοιχεία που διηθούνται στις πτέρυγες των δωματίων και στους υπόλοιπους χώρους του ξενοδοχειακού καταλύματος. Η διήθηση αυτή των στοιχείων του περιβάλλοντος εγκατάστασης (όπως ανιχνεύεται εδώ) συνιστά μια ευγενική οπισθοχώρηση, ένα διστακτικό βήμα προς τα πίσω. Στην οπισθοχώρηση αυτή μπορεί κανείς να αναζητήσει αιθέριες ποιότητες της (θεσσαλικής) «φύσης» εντός.

"Πόλεμος σε τέσσερεις τοίχους": αρχέτυπα του οικιακού, κοινωνική σύγκρουση και μοντέρνα αρχιτεκτονική στον σύγχρονο ελληνικό κινηματογράφο

Πλάτων Ησαΐας

Απαντώντας στις θεματικές του συνεδρίου, η εισήγηση επικεντρώνεται στις αναπαραστάσεις της Μοντέρνας

Αρχιτεκτονικής και του εσωτερικού χώρου στον σύγχρονο ελληνικό κινηματογράφο. Με βάση εκτενή έρευνα, πρωτογενή, αναλυτική, αρχειακή, και μέσω συνεντεύξεων, η εισήγηση διερευνά τη σχέση πραγματικών ή μη χώρων με τον αφηγηματικό κινηματογραφικό λόγο. Βασικά ερωτήματα που επιχειρείται να απαντηθούν είναι: α) η σχέση χωρικών αρχετύπων της ελληνικής πόλης, του τυπικού διαμερίσματος και της προαστιακής μεσοαστικής κατοικίας, με την ανάπτυξη της ελληνικής μεταπολεμικής, Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής, κοινωνίας και οικονομίας, β) η σχέση ενός ανώνυμου «λαϊκού» Μοντερνισμού, ειδικά όπως αυτός αποτυπώνεται στον μεταπολεμικό ελληνικό κινηματογράφο και δη στους εσωτερικούς χώρους που χρησιμοποιούνται, με τα αντίστοιχα πρότυπα και τους σχεδιαστικούς πειραματισμούς του Μοντέρνου κινήματος, στην Ελλάδα και διεθνώς, γ) στη σχέση μεταξύ θεωρητικών και κριτικών καταθέσεων για την ελληνική πόλη και τον ελληνικό αρχιτεκτονικό Μοντερνισμό, από τη δεκαετία του 1960 μέχρι την αρχή της οικονομικής κρίσης, με συγχρονικούς πειραματισμούς και έργα στον χώρο του σινεμά.

Ο Χώρος του Τάκη Χ. Ζενέτου

Ντόρα Θεοδωροπούλου

«Η προσπάθειά μου ήταν να ενοποιήσω τον εσωτερικό χώρο με το περιβάλλον, χωρίς σαφές όριο. Για τον κάτοικο όσο και για τον άνθρωπο στον δρόμο... Πάντα με απασχολούσε το πρόβλημα πώς να σπάσω τον κύβο-κουτί, με τρόπους που να είναι λειτουργικοί και να μην έχουν σαν στόχο-βάση τη μορφολογία».

Τάκης Ζενέτος

Στην εισήγηση θα αναλυθεί πώς η ενοποίηση που αναφέρει ο Ζενέτος σε κείμενά του, αποτυπώνεται στην αρχιτεκτονική του και στα εργαλεία σχεδιασμού του. Το «σπάσιμο του κύβου» έχει άμεση σχέση με την ένωση του εσωτερικού με τον εξωτερικό χώρο, με σκοπό το σπάσιμο της απομόνωσης, της ιδιώτευσης και την ένωση του ατόμου με τον κοινωνικό χώρο της πόλης. Μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα από δημοσιευμένο και αδημοσίευτο υλικό, θα αναδείξω αυτήν τη συνέχεια, με ποιον τρόπο πραγματοποιείται και τι είδους κίνηση αποτελεί. Συγκεκριμένα έργα του Τάκη Ζενέτου, όπως η κατοικία του Κάρολου Φιξ στην Ηρώδου Αττικού, το εργαστήριο κεραμικής της Ελένης Βερναδάκη, καθώς και κείμενα του αρχιτέκτονα για το έργο του και για τη μελέτη του για την ηλεκτρονική πολεοδομία, θα αναλυθούν και θα ξαναδιαβαστούν κάτω από αυτό το πρίσμα του Ενιαίου χώρου.

Εθνική ιδεολογία και μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα: Εκδοτικές πολιτικές για τον χώρο στην Ελλάδα πριν τον Β΄ ΠΠ

Τίνα Καραλή

Η υπερβάλλουσα αγάπη με την οποία η ιστοριογραφία του 20ού αιώνα περιέβαλλε την κοινωνική και πολιτική διάσταση της πρωτοπορίας, υπεραπλούστευσε την κατανόηση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής ως νομοτελειακό απόγονο του πολέμου και της παγκοσμιοποίησης. Ωστόσο, πριν τον Α΄ ΠΠ, οι διακοσμητικές τέχνες σε Μ. Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία, όχι μόνο χρησιμοποίησαν την ίδια πάνω κάτω ρητορική για να καταγγείλουν τις πολιτικές αυτοσυντήρησης της Ακαδημίας, προαναγγέλλοντας ένα «μοντέρνο στυλ», αλλά παράλληλα μεταχειρίστηκαν καινοτόμες εικονογραφικές στρατηγικές για τον εσωτερικό χώρο – οι οποίες αναδείχθηκαν σε εργαλεία κριτικής της αρχιτεκτονικής από τις μοντέρνες εκδόσεις του μεσοπολέμου (De Stijl και Van Doesburg/Jean Badovici, Νέα όραση και Sigfried Giedion κλπ). Στην Ελλάδα, των δεκαετιών 10 και 20, η έμφαση σε τυπικά στοιχεία του εξοπλισμού της κατοικίας, όπως ο αργαλειός, στο άρθρο «Δημώδης Αρχιτεκτονική» του Κριεζή, ή η αφαιρετική γλώσσα των σπιτιών της ελληνικής επαρχίας στην «Λαϊκή αρχιτεκτονική» του Αρ. Ζάχου, οι σχηματικές τομές/σκίτσα εσωτερικού χώρου στην πρώτη δημοσίευση της κατοικίας του Ροδάκη στο Φραγγέλιο, η αποτύπωση κινητών και σταθερών στοιχείων επίπλωσης και εξοπλισμού των σκυριανών εσωτερικών της Χατζημιχάλη, αλλά και η συστηματική ενασχόλησή του Βάρναλη με το L'Art Decoratif d'Aujourd'hui του Le Corbusier, αναδεικνύουν την κρισιμότητα του ρόλου των διακοσμητικών τεχνών και τεχνών εσωτερικού χώρου, στον ελληνικό μοντερνισμό, αρκετά πριν ο τελευταίος ενδυθεί την κοινωνική συνιστώσα των πολιτικών εκπαίδευσης, πρόνοιας, στέγασης, βιομηχανικής ή τουριστικής ανάπτυξης του ελληνικού κράτους.

ΕΟΤ εκ των έσω... Εσωτερικοί χώροι και επίπλωση σε τουριστικές εγκαταστάσεις της περιόδου

1950-1980 στην Ελλάδα

Βασίλης Κολώνας

Ένα από τα ισχυρότερα ελληνικά brand names στη διεθνή προβολή της χώρας είναι η κρατική μέριμνα για τον τουρισμό με διάφορους κατά καιρούς υπότιτλους. Η προτεινόμενη ανακοίνωση φιλοδοξεί να προσθέσει έναν ακόμη: Ελλάδα η χώρα της αρχιτεκτονικής του τουρισμού και του design! Για τα ξενοδοχεία και γενικότερα για τα κελύφη των διαφόρων τουριστικών δραστηριοτήτων υπάρχουν αρκετές δημοσιεύσεις. Ο εσωτερικός χώρος όμως δεν έτυχε της ίδιας προσοχής, καθώς ο επιβεβλημένος εκσυγχρονισμός της ξενοδοχίας απαιτούσε συνεχή αναβάθμιση και ανανέωση του της επίπλωσης και του εξοπλισμού των δωματίων και, κυρίως, των κοινόχρηστων χώρων. Η reception, το lobby, το American bar, τα δώματα και το εμβληματικό κεντρικό κλιμακοστάσιο είναι κάποιοι από τους χώρους που αλλάζουν διαρκώς όψη, με αποτέλεσμα να έχει χαθεί ο αρχικός σχεδιασμός και οι πρώτες απόπειρες των Ελλήνων αρχιτεκτόνων για ένα εγχώριο total design. Από τα απλοποιημένα εργαλεία σχεδιασμού του Mies και τις πρώτες εξεζητημένες αναφορές στην ελληνική παράδοση ως την καθολική σχεδόν επικράτηση του σκανδιναβικού επίπλου του '60 και το λαϊκό folklore των 70ς η εσωτερική εικόνα των τουριστικών καταλυμάτων εξελίσσεται ερήμην της αρχιτεκτονικής του κελύφους, αν και σ' αυτόν τον τομέα δεν θ' αργήσει να επεκταθεί η μόδα των «ανακαινίσεων» επί το «ελληνικότερον». Συμπερασματικά, θα παρουσιασθούν σύγχρονα ελπιδοφόρα παραδείγματα αντίστοιχων επεμβάσεων σε εσωτερικούς χώρους του '60 και του '70 οι οποίες εξελίσσουν δημιουργικά την αρχική ιδέα των πρωτοπόρων της ελληνικής εκδοχής του μοντέρνου μεταπολεμικά. Η ανακοίνωση βασίζεται σε αδημοσίευτο υλικό αρχείων και μακρόχρονη επιτόπια έρευνα.

Constructions s(c)olaires. Το κλίμα, το σώμα και η μοντέρνα αρχιτεκτονική: Η Παιδούπολη του Πάνου Νικολή Τζελέπη στη Βούλα

Σταματίνα Κουσίδη

Η εσωτερική άποψη του κτιρίου των κοιτώνων (τύπος E) της Παιδούπολης του Πάνου Νικολή Τζελέπη στη Βούλα (1936), η οποία δημοσιεύεται στο περιοδικό L'Architecture d'Aujourd'hui το 1938, απεικονίζει τα ρευστά όρια μεταξύ κτιστού και φυσικού περιβάλλοντος: η κατασκευή εκτείνεται στον εξωτερικό χώρο, το τοπίο ρέει στο εσωτερικό. Το έργο ευθυγραμμίζεται με τα κτίρια της υγείας του Μοντέρνου, επανεξετάζει το χαρακτήρα του ορίου, τη σχέση σώματος και χώρου, τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο της αρχιτεκτονικής. Στόχος της εισήγησης είναι η επανασύνθεση μιας ανάγνωσης της αρχιτεκτονικής ως ολιστικού οργανισμού, εναρμονισμένου με το τοπίο, το κλίμα και τη φύση, στο έργο του Τζελέπη, και τη διασταύρωσή της με στοιχεία της παράδοσης και το μοντέρνο ιδίωμα.

Εν πλω

Κατερίνα Κοτζιά

Ο σχεδιασμός των εσωτερικών χώρων του Golden Odyssey, του πρώτου κρουαζιερόπλοιου της εταιρίας Royal Cruise Line που ανέλαβαν η Αγνή και ο Μιχάλης Κατζουράκης σε συνεργασία με τον αρχιτέκτονα Θύμιο Παπαγιάννη στάθηκε η αφορμή της ίδρυσης της -σημερινής- AMK, που σύντομα μεσουράνησε στον τομέα του σχεδιασμού εσωτερικών χώρων κρουαζιερόπλοιων στον κόσμο. Η εισήγηση εστιάζει στους εσωτερικούς χώρους των πρώτων αυτών κρουαζιερόπλοιων, ως ενιαίων συνόλων, όπως σχεδιάστηκαν και επιβλέφθηκαν από την -αποτελούμενη από αρχιτέκτονες και διακοσμητές- μικρή δημιουργική ομάδα της AMK. Αναζητά την ερμηνεία των αρχών του μοντερνισμού μέσα από τον εφήμερο χαρακτήρα των στοιχείων που συνθέτουν τα εσωτερικά των κρουαζιερόπλοιων, και την παράλληλη έκφραση μιας πολυτέλειας που το ίδιο το αντικείμενο σχεδιασμού υπαγορεύει.

Εντός του μοντέρνου ναού: τρεις στρατηγικές εκσυγχρονισμού στο πεδίο της νεοελληνικής ναοδομίας

Ευάγγελος Κωλέτσης

Η σχέση μοντερνισμού και ορθοδοξίας σε πρώτο επίπεδο μοιάζει να είναι δύσκολη. Σε ένα δεύτερο επίπεδο όμως μπορούμε να εντοπίσουμε κοινές έννοιες όπως η λιτότητα, ο ασκητισμός και η ηθική. Στο πεδίο αυτών

των εννοιών αναπτύσσεται ένας ενδιαφέροντας διάλογος. Ως γέφυρα στον διάλογο αυτό λειτουργεί η παράδοση. Η παράδοση στον ελληνικό χώρο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ορθοδοξία ενώ παράλληλα εκδοχές της παράδοσης τυγχάνουν πλήρους αναγνώρισης από τους μοντέρνους. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση του εσωτερικού χώρου στην μοντέρνα ελληνική ναοδομία. Πιο συγκεκριμένα η ανακοίνωση θα αναφερθεί στο παρεκκλήσιο των εκπαιδευτηρίων Νομικού (1934) του Νίκου Μητσάκη, το ναΐδριο στην Σπετσοπούλα (1963) του Βασίλη Γρηγοριάδη και το εκκλησάκι στην Χαλκιδική (περ. 1980) του Ηλία Παπαγιαννόπουλου. Διερευνάται η χρήση του χρώματος, ο σχεδιασμός των κατασκευαστικών λεπτομερειών και λειτουργικών αντικειμένων, η χρήση των υλικών αλλά και η προσέγγιση της ασιογράφησης ως σημαντικού στοιχείου στο εσωτερικό των ναών. Η ανακοίνωση βασίζεται σε πρωτογενές αρχειακό υλικό με σχέδια και φωτογραφίες των αρχιτεκτόνων που τα σχεδίασαν.

Ένα μικρό διαμέρισμα του Τάκη Ζενέτου

Ηλίας Κωνσταντόπουλος

Η εισήγηση αποτελεί αναφορά σε ένα μικρό υλοποιημένο αρχιτεκτονικό δοκίμιο ενός μεγάλου αρχιτέκτονα, που φέρει όλα τα σημεία της δημιουργικής του σκέψης χωρίς εξάρσεις. Πρόκειται για ένα διαμέρισμα στην καρδιά της Αθήνας, σχεδιασμένο από τον Τάκη Ζενέτο για τον εκδότη των Αρχιτεκτονικών Θεμάτων. Το μοντέρνο ύφος του έχει κοινά στοιχεία με άλλα διαμερίσματα της δεκαετίας του 1960, σχεδιασμένα από τον ίδιο τον Ζενέτο και από άλλους Έλληνες αρχιτέκτονες που πρωτοστάτησαν μεταπολεμικά στην καθιέρωση του. Χαρακτηριστικά της νέας αισθητικής είναι ο διαχωρισμός των επιφανειών από σκυρόδεμα από την σοβατισμένη τοιχοποιία, και ο σχεδιασμός του προσεκτικά μελετημένου επίπλου-διαχωριστικού των χώρων διημέρευσης. Διακριτικά στοιχεία, από το πόμολο της πόρτας μέχρι τον φωτισμό, φανερώνουν την επιμέλεια της κατασκευής μέχρι την παραμικρή λεπτομέρεια. Τα ζωγραφικά έργα του συλλέκτη-εκδότη που κοσμούν το εσωτερικό, συμπληρώνουν αυτό το ενδιαφέρον, αδημοσίευτο, τεκμήριο του ελληνικού μοντερνισμού, που διατηρεί αναλλοίωτα τα ίχνη της εποχής του μέχρι σήμερα.

«Σπόλια» και «Παραθέματα» στα εσωτερικά του ελληνικού μοντερνισμού

Αμαλία Κωτσάκη

Το φαινόμενο της χρήσης «παραθεμάτων» στην νεώτερη και σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική έχει μακρά πορεία η οποία ξεκινά ήδη από τον νεοκλασικισμό και ενισχύεται στα έργα του εκλεκτικισμού με σαφή τη επιρροή του οριενταλισμού. Παρότι η καθαρότητα του μοντέρνου παραδείγματος απομακρύνει έως και απορρίπτει τη χρήση «παραθεμάτων» εν τούτοις το φαινόμενο της χρήσης τους παρατηρείται και μέσα στο κανονιστικό πλαίσιο του μοντερνισμού. Με τον όρο «παραθέμα» αναφερόμαστε στην ένταξη παραδοσιακού – λαϊκού κυρίως λεξιλογίου στο μοντέρνο συντακτικό. Το «παραθέμα» μπορεί να περιλαμβάνει αυτοτελή οικοδομικά στοιχεία συνήθως από τη λαϊκή παραδοσιακή αρχιτεκτονική, αυτούσια ή στυλιζαρισμένα, αλλά και χωρικές δομές οι οποίες εντάσσονται σε μοντέρνες εσωτερικές διατάξεις αυτούσιες ή ύστερα από τη μεταγραφή τους στο σύγχρονο παράδειγμα. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει περιπτώσεις χρήσεως «παραθεμάτων» στα εσωτερικά του ελληνικού μοντερνισμού με μια προσπάθεια ερμηνείας της χρήσης αυτής. Αντικείμενο της ανακοίνωσης θα αποτελέσουν εσωτερικά γνωστών μοντερνιστών αρχιτεκτόνων μεσοπολεμικά και μεταπολεμικά (πχ: Δ. Πικιώνη, Τ. Μάρθα, Π. Μυλωνά, Β. Γιαννάκη, Ν. Χατζημιχάλη, κ.λπ.)

Τα έπιπλα των ξενοδοχείων «Ξενία» στην Ελλάδα: πρότυπα-επιρροές-διαχρονικότητα

Δημήτριος Μαρνέλλος

Τα ξενοδοχεία Ξενία αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα αρχιτεκτονικής της εποχής του «Ελληνικού Μοντερνισμού» της δεκαετία του 1960. Οι μελετητές τους με ολιστική προσέγγιση, έδωσαν έμφαση στο σχεδιασμό του εσωτερικού χώρου και ιδιαίτερα στην επίπλωση με ανάλογη προσέγγιση στην μικρό-κλίμακα ως μια «Μικρό-Αρχιτεκτονική» πράξη. Οι αρχιτέκτονες μελετούν ξανά το ίδιο το κτίριο μέσα από τον σχεδιασμό του επίπλου, την επιλογή των υλικών, την τεχνολογία της εποχής και κυρίως την δομή του, διατυπώνοντας ξανά με σαφήνεια και πληρότητα την αισθητική και τις αρχές του Μοντερνισμού. Ο σχεδιασμός των επίπλων στα Ξενία είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την αρχιτεκτονική του κτιρίου, το ύφος,

το ρυθμό και την ποιότητα του χώρου. Η παρούσα μελέτη εστιάζει στα έπιπλα των ξενοδοχείων Ξενία, πως δομούν διαχρονικά το μοντέρνο εσωτερικό των ξενοδοχείων και από πού οι αρχιτέκτονες τους αντλούν τα πρότυπα- επιρροές τους. Ως εργαλείο διερεύνησης θα χρησιμοποιηθούν περιπτώσεις επίπλων που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν για τα Ξενία από τους ίδιους τους αρχιτέκτονες τους.

Η εταιρική εικόνα ως «σύνθεση των τεχνών»: Κατάστημα «Αλεξανδράκης» στην Αθήνα»

Σταύρος Μαρτίνοσ

Η εισήγηση εντοπίζει την κοινή συνθετική δομή ανάμεσα στην αρχιτεκτονική, τον σχεδιασμό επίπλων και την τυπογραφία στο κατάστημα «Αλεξανδράκης» (1934) του αρχιτέκτονα Στάμου Παπαδάκη, στην Αθήνα, το οποίο σχεδιάστηκε ώστε να κατασκευάζει μία ανανεωμένη εταιρική εικόνα (rebranding). Μέσα από τη μορφολογική ανάλυση (formal analysis) και των τριών κλιμάκων σχεδιασμού, τεκμηριώνεται η θεώρηση του κτιρίου ως «συνολικού έργου τέχνης», σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα της εποχής του, ενώ επισημαίνεται η επικάλυψη των τελευταίων με εγγώριου ενδιαφέροντος θεωρήσεις της «ελληνικότητας». Με δεδομένες τις σημαντικές προσθήκες και μετατροπές κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, οι οποίες έχουν προκύψει μέσα από λειτουργικές ανάγκες τις οποίες δεν μπορούσε να προβλέψει ο αρχικός σχεδιασμός, υποδεικνύονται δόκιμοι τρόποι σχεδιαστικής προσέγγισης του συγκεκριμένου κτιρίου, εφόσον αυτό βρίσκεται ακόμα σε λειτουργία με την ίδια χρήση και δεν έχει κηρυχθεί διατηρητέο. Η εισήγηση δεν δίνει έμφαση στην υλικότητα αλλά εστιάζει στην τεκμηρίωση μιας συνθετικής σχεδιαστικής μεθοδολογίας. Τοποθετείται, επομένως, ανάμεσα στις θεματικές ενότητες «Θεωρητικές αναζητήσεις και εσωτερικοί χώροι της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής» και «Σύγχρονες επεμβάσεις σε εσωτερικούς χώρους της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής».

Οι χώροι του μοντέρνου στο Νέο Ελληνικό Κινηματογράφο

Μάριος Μητσόπουλος

Ο Νέος Ελληνικός κινηματογράφος, από τις αρχές της δεκαετίας του 70 έως τις μέρες μας, κατέστησε το χώρο βασικό στοιχείο του αφηγηματικού του άξονα, δομώντας μια σύνθεση άρρηκτα συνδεδεμένη με τις χωρικές ιδιότητες της εκτύλιξής της. Ο χώρος και δη ο μοντέρνος δεν αποτελεί ένα απλό σκηνικό ως φόντο μιας ιστορίας, ούτε περιορίζεται στην αναπαράστασή του, αλλά αποτελεί υποκείμενο της σύγχρονης κοινωνικής ανθρωπολογίας με βάση το οποίο οι ήρωες αντιδρούν και ορίζονται. Αν κατά τον Μπρεσόν ο κινηματογράφος παράγει τυχαίους χώρους που προκύπτουν από τον τεμαχισμό και την ανασύνθεση ενιαίων χώρων διαφορετικών ποιοτήτων, διαπιστώνουμε τη δυνατότητα του κινηματογραφικού μέσου να αναγνωρίσει δυναμικότητες και να εξάγει ιδιότητες καθώς ο θεατής κινείται ανάμεσα στον χώρο που προκύπτει από το μοντάζ. Η πρόσληψη του χώρου από τους κινηματογραφικούς δημιουργούς οδηγεί σε συλλήψεις με διαφορετικά χαρακτηριστικά και καταστάσεις, είτε αυτές έχουν να κάνουν με καθορισμένες συντεταγμένες (κοινωνικού ή πολιτισμικού προσανατολισμού) είτε με δυναμικά στοιχεία συνδεδεμένα με τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά του χώρου.

Οι αίθουσες διδασκαλίας του Ωδείου Αθηνών από τον Ιωάννη Δεσποτόπουλο

Λουκάς Μπαρτατίλας

Η εισήγηση, βασιζόμενη σε πρωτότυπο και αδημοσίευτο υλικό από το προσωπικό αρχείο του αρχιτέκτονα, θα επικεντρωθεί στο σχεδιασμό των αιθουσών διδασκαλίας μουσικής του Ωδείου Αθηνών. Θα αναλυθούν οι αρχές και η σχεδιαστική φιλοσοφία του συγκεκριμένου δωματίου-χώρου από τον αρχιτέκτονα Δεσποτόπουλο, το οποίο επαναλαμβάνεται ως τυπολογία στο κτίριο. Θα παρουσιαστούν στοιχεία του εσωτερικού που εξυπηρετούν, από τη μία, τις συγκεκριμένες λειτουργικές απαιτήσεις του χώρου για ηχομόνωση και διδασκαλία, ενώ από την άλλη, συνθέτουν ένα εσωτερικό σε πλήρη διάλογο με τις πρωτοποριακές συζητήσεις γύρω από το μοντέρνο, στην Δυτική Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και με το έργο στο Bauhaus. Μέσα από αυτή την αντιστοιχία των λεπτομερειών του συγκεκριμένου χώρου και του ευρύτερου ιστορικού πλαισίου, θα αναδειχθεί το ευρύ όραμα του Δεσποτόπουλου για την πόλη και την κοινωνία, μέσα από κτίρια πολιτιστικών λειτουργιών.

Διερευνώντας τα εσωτερικά της ελληνικής μεταπολεμικής μοντέρνας κατοικίας μέσα από το

αρχιτεκτονικό έργο του Αντώνη Κιτσίκη

Μαρία Νοδαράκη

Η προτεινόμενη εισήγηση εστιάζει στο έργο του Αντώνη Κιτσίκη και συγκεκριμένα στις μελέτες του για κατοικίες κατά τη δεκαετία του '60 με σκοπό να φωτίσει πτυχές του έργου ενός αρχιτέκτονα ελάχιστα προβεβλημένου, που συνέβαλλε όμως σημαντικά στην προώθηση της ιδέας της μοντέρνας κατοίκησης και θα αναδείξει κατευθύνσεις της οργάνωσης του εσωτερικού χώρου στην ελληνική μεταπολεμική μοντέρνα κατοικία.

1+2 κατοικίες του γραφείου Πικιώνη / 3 επι-σκέψεις

Κώστας Τσιαμπάος

Συνήθως συζητάμε για τους εσωτερικούς χώρους της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής με βάση τις δημοσιευμένες φωτογραφίες οι οποίες αποτυπώνουν τον χώρο πριν αυτός κατοικηθεί. Τι, όμως, από αυτό που φαίνεται στις φωτογραφίες έχει σχεδιαστεί από τον αρχιτέκτονα και τι έχει προταθεί από τον κάτοικο; Και τι συμβαίνει όταν εγκαθίσταται ο κάτοικος και το «δοχείο» του χώρου γεμίζει με τη ζωή; Τι παραμένει σταθερό και τι αλλάζει; Ποια είναι τελικά η διαχρονική εμπειρία αυτών των εσωτερικών από τις διαδοχικές γενιές κατοίκων; Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν 1+2 κατοικίες οι οποίες σχεδιάστηκαν από το γραφείο Πικιώνη. Η πρώτη, η γνωστή οικία Πουρή, σχεδιάστηκε από τον Πικιώνη με τη βοήθεια του Αλέξανδρου Παπαγεωργίου και της Ινούς Πικιώνη. Οι άλλες δύο, αδημοσίευτες έως σήμερα, σχεδιάστηκαν από τον Δημήτρη Πικιώνη, λίγο πριν τον θάνατό του, και ολοκληρώθηκαν από τον Πέτρο Πικιώνη. 3 πρόσφατες αποτυπώσεις των κτισμάτων και των αρχείων τους. 3 συζητήσεις με τους αρχικούς και σημερινούς ιδιοκτήτες τους. 3 επι-σκέψεις, 60 περίπου χρόνια μετά, που θέτουν ερωτήματα και προτείνουν μια πιο 'ανοιχτή' θεώρηση των 'κλειστών' εσωτερικών της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Ο εξαμερικανισμός των ελληνικών κατοικιών μέσα από τον ελληνικό κινηματογράφο, 1950-1970.

Κυριακή Φόρτη

Οι δεκαετίες '50-'70 σήμαναν για τη μεταπολεμική Ελλάδα μια νέα πραγματικότητα προσανατολισμένη σε ένα νέο τρόπο ζωής με έντονα σημάδια επιρροής των αμερικανικών προτύπων κυρίως ως έμμεσο αποτέλεσμα της εφαρμογής του σχεδίου Μάρσαλ. Η αθηναϊκή πολυκατοικία της αντιπαροχής γίνεται το σύμβολο της αστικοποίησης της πρωτεύουσας και ο καμβάς για να διατυπωθεί πλέον με σαφήνεια το μετεμφυλιακό αναπτυξιακό όραμα, στραμμένο προς το πρότυπο της αμερικανικής ευημερίας, μέσα από τη διαφήμιση και την κατανάλωση. Στη διαδικασία αυτή ο ελληνικός δημοφιλής κινηματογράφος των δεκαετιών αυτών έχει σημαίνοντα ρόλο. Παρακολουθεί και αποτυπώνει με ενδιαφέρον την έντονη στροφή προς τα αμερικανικά πρότυπα που συντελείται ασφαλώς και στον τρόπο ζωής /Lifestyle) αποτελώντας και αυτός με τη σειρά του μέσο μαζικοποίησης -ως φορέας προτύπων και συμβόλων- της ζωής της καπιταλιστικής καταναλωτικής κοινωνίας.

Πετάσματα, Υφάσματα και η Εκλέπτυνση του Ορίου

Θοδωρής Χαλβατζόγλου

Μέσα από ένα μη προφανές και φαινομενικά δευτερεύον αρχιτεκτονικό στοιχείο -το υφασμάτινο πέτασμα, επιχειρείται μια αναδρομή στους σύνθετους μετασχηματισμούς του εσωτερικού χώρου την περίοδο του μοντέρνου στην αρχιτεκτονική. Υποστηρίζω πως τα στοιχεία αυτά είναι νοηματικά φορτισμένα από τις τάσεις μιας ευρύτερης ιστορικής περιόδου (από το μπαρόκ έως το μοντέρνο), αλλά και από τη τεταμένη σχέση και αλληλεπίδραση μεταξύ των διακοσμητικών τεχνών και της αρχιτεκτονικής. Η χρήση τους στο μοντέρνο συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την εμφάνιση της ελεύθερης κάτοψης και των μεταβλητών ορίων που προτάσσει, παράλληλα με την εμμονή των αρχιτεκτόνων του 20ου με την διαφάνεια και το γυαλί. Τα πετάσματα και οι κουρτίνες ήρθαν σαν συνεπακόλουθο αυτής της προσπάθειας εκλέπτυνσης των ορίων του μέσα με το έξω. Η μελέτη ελληνικών παραδειγμάτων που ενσωματώνουν στο σχεδιασμό τους τέτοια στοιχεία, έφερε στο φως άγνωστες πτυχές σημαντικών έργων Ελλήνων αρχιτεκτόνων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε

μέσα από συστηματική ανασκόπηση στον ειδικό αρχιτεκτονικό τύπο της περιόδου 1934-1974. Ταυτοχρόνως αναδύονται παρατηρήσεις και σχόλια που αφορούν την γενικότερη σχεδιαστική αντιμετώπιση των εσωτερικών χώρων στην Ελλάδα, τον τρόπο μετουσίωσης των διεθνών προτύπων, αλλά και την θέση του εσωτερικού χώρου στην ιστοριογραφία της μοντέρνας αρχιτεκτονικής.

Μοντέρνα επίτοιχα έργα τέχνης σε ελληνικές τράπεζες 1960-1990: μια άγνωστη έκφραση του ελληνικού μεταπολεμικού μοντερνισμού

Έλενα Χαμαλίδη

Η ανακοίνωση εστιάζει στο παράδειγμα της “σύνθεσης των τεχνών” (εικαστικές τέχνες, αρχιτεκτονική, εφαρμοσμένες τέχνες), ως έκφρασης του ελληνικού μεταπολεμικού μοντερνισμού. Ως περίπτωση προς μελέτη εξετάζεται η πρακτική των ελληνικών τραπεζών κατά την περίοδο 1960-1990, να κοσμούν κυρίως τους δημόσιους χώρους των καταστημάτων τους ή άλλων υποδομών τους στην Αθήνα, την περιφέρεια ή ενίοτε το εξωτερικό (χώρους συναλλαγής του κοινού και χώρους συνάθροισης ή εργασίας του προσωπικού) με έργα της μοντέρνας αφηρημένης, κυρίως, τέχνης, όχι πια φορητά (ζωγραφικά ή γλυπτά) όπως μέχρι τότε, αλλά επίτοιχα (τοιχογραφίες, ανάγλυφα) και επιτόπια. Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται κάποια πρώτα συμπεράσματα και υποθέσεις εργασίας, και τίθενται ζητήματα ορισμών, μεθοδολογίας και χρονικότητας. Η ανακοίνωση βασίζεται σε πρόταση για ερευνητικό πρόγραμμα που συντάχθηκε σε συνεργασία με διεπιστημονική ερευνητική ομάδα (με τη σειρά ένταξης στην ομάδα: Άννα Μαρία-Κάντα, Βένια Παστάκα, Νίκος Μελίστας, Κώστας Τσιαμπάος, Ντόρα Θεοδωροπούλου, Ιάσωνας Πιερράκος), και με την υποστήριξη του επιστημονικού προσωπικού των τραπεζών (Ειρήνη Οράτη, Όλγα Μεντζαφού, Χάρις Κανελλοπούλου).

Στη συνέχεια παρατίθενται τα βιογραφικά των ομιλητών.

Η **Αιμιλία Αθανασίου** είναι αρχιτέκτων μηχανικός, απόφοιτος του Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ (2001), κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Ειδίκευσης της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ (2004) και διδάκτωρ της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ (2018). Έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα του ΕΜΠ με αντικείμενο τη μοντέρνα μεσοπολεμική νοσοκομειακή αρχιτεκτονική (ΠΕΒΕ 2007) και την τουριστική πολιτική στην Ελλάδα της ανασυγκρότησης και του Σχέδιου Μάρσαλ (ΠΕΒΕ 2010). Πρόσφατα ολοκλήρωσε τη συμμετοχή της στο ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ με αντικείμενο το ταξίδι ξένων μοντέρνων αρχιτεκτόνων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου (ΕΣΠΑ 2015), ενώ τώρα συμμετέχει στο ερευνητικό πρόγραμμα για την ιστορία της αντιπαροχής στην μεταπολεμική Ελλάδα (ΕΛΙΔΕΚ 2018). Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια εντός και εκτός Ελλάδος, έχει δημοσιεύσει σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά (Docomomo Journal 2019, Heritage 2019, The Journal of Architecture 2013) και σε συλλογικές εκδόσεις.

Η **Σωτηρία Αλεξιάδου** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι αρχιτέκτων μηχανικός ΠΘ, κάτοχος MSc Urban Strategies University of Applied Arts Vienna και MSc Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού ΑΠΘ. Είναι υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Έχει συμμετάσχει σε διδακτικές ομάδες προπτυχιακών μαθημάτων των τμημάτων αρχιτεκτονικής των πανεπιστημίων Κύπρου, Θεσσαλίας και Αριστοτελείου Θεσσαλονίκης. Έχει συμμετοχές σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, αποσπώντας βραβεία, επαίνους και εξαγορές. Έχει παρουσιάσει δουλειά της σε ημερίδες, σεμινάρια και εκθέσεις. Κύρια αντικείμενα ενδιαφέροντός της αποτελούν οι μετασχηματισμοί της πόλης και οι μέθοδοι αναγνώρισης και ανάδειξης του αξιόλογου κτιριακού αποθέματος εντασσόμενου στο αστικό περιβάλλον.

Ο **Σταύρος Αλιφραγκής** είναι αρχιτέκτων μηχανικός με προπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων, ΑΠΘ (2002), μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο του Cambridge (2003) και τη Σχολή Αρχιτεκτόνων, ΕΜΠ (2004), διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο του Cambridge (2010) και μεταδιδακτορική έρευνα στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (2012). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στην ιστορική και θεωρητική μελέτη της αρχιτεκτονικής, της πόλης και των αναπαραστατικών μηχανισμών τους. Έχει συμμετοχές σε συνέδρια, ενώ κείμενά του έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά και βιβλία. Έχει διδάξει σε διάφορα πανεπιστημιακά τμήματα και σχολές στην Ελλάδα και το Cambridge, UK.

Η **Αλεξάνδρα Βασιλείου** γεννήθηκε στο Ρέθυμνο το 1996. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στη Σχολή Αρχιτεκτόνων μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης από όπου αποφοίτησε το 2021. Οι αποκαταστάσεις κτηρίων του μοντερνισμού αποτελούν το κύριο ερευνητικό της ενδιαφέρον. Μιλάει αγγλικά και ισπανικά.

Η **Χρυστάλλω Βλάχου** γεννήθηκε στην Κύπρο στην επαρχία Πάφου. Το 2008 πέρασε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου στο τμήμα Πολιτικών Μηχανικών και Μηχανικών Περιβάλλοντος με παγκύπριες εξετάσεις. Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου σπουδών, το 2008-2013, δούλεψε για ένα χρόνο σαν πολιτικός μηχανικός και εξασφάλισε την άδεια εξάσκησης επαγγέλματος από το ΕΤΕΚ το 2014. Παράλληλα πέρασε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών και το 2014-2020 μετακόμισε στο Βόλο. Όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές στην Αρχιτεκτονική επέστρεψε στην Κύπρο το 2020 και άρχισε να εργάζεται ως αρχιτέκτονας μηχανικός, το 2021 πήρε την άδεια εξάσκησης επαγγέλματος από το ΕΤΕΚ για τον κλάδο της αρχιτεκτονικής. Παράλληλα με την δουλειά το 2020 ξεκίνησε μεταπτυχιακό στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου στο τμήμα Καλών Τεχνών, Ιστορία και Θεωρία της Τέχνης.

Η **Αικατερίνη Βουκελάτου** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1997. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στη Σχολή Αρχιτεκτόνων μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης από όπου αποφοίτησε το 2021. Ο νεοελληνικός μοντερνισμός αποτελεί το κύριο ερευνητικό της ενδιαφέρον. Μιλάει αγγλικά και γερμανικά.

Ο **Ανδρέας Γιακουμακάτος** είναι καθηγητής Ιστορίας, κριτικής ανάλυσης και θεωρίας της αρχιτεκτονικής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Δίδαξε επίσης ιστορία της αρχιτεκτονικής στα πανεπιστήμια Φλωρεντίας και Θεσσαλονίκης. Τα ενδιαφέροντά του εστιάζουν στην ιστορία και κριτική της αρχιτεκτονικής και της πόλης από την Αναγέννηση έως τις μέρες μας, ενώ τα πολυάριθμα άρθρα, δοκίμια και βιβλία του αναλύουν ζητήματα της νεότερης και σύγχρονης ελληνικής και διεθνούς αρχιτεκτονικής. Έχει επίσης ασχοληθεί συστηματικά με τη μεθοδολογία της προστασίας και ανάδειξης της νεότερης και σύγχρονης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Ο **Βασίλης Γκικαπέπας** είναι επίκουρος καθηγητής αρχιτεκτονικών συνθέσεων της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ. Διπλωματούχος Αρχιτέκτων ΕΜΠ. Ιδρυτής του γραφείου αρχιτεκτονικών μελετών (A-G ARCHITECTS) εκπονώντας μελέτες ιδιωτικών και δημοσίων έργων. Πτυχίο Αρχιτεκτονικών μελετών Γ΄ τάξης κτιριακών έργων στις κατηγορίες 06 και 07. 21 βραβεία και διακρίσεις σε πανελλήνιους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς (8 α΄ βραβεία). Δημοσιεύσεις του θεωρητικού και υλοποιημένου έργου σε έντυπα αρχιτεκτονικού περιεχομένου. Συμμετοχή σε συνέδρια και εκθέσεις Αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αναφορές στο αρχιτεκτονικό του έργο από: Juhani Pallasmaa, Steven Holl, Finn Geipel. 3 πρώτα βραβεία σε διαγωνισμούς εικαστικού περιεχομένου. Μέλος ΤΕΕ, ΣΑΔΑΣ, ΕΙΑ, ΕΑΕ, επιτροπών.

Ο **Δημήτρης Γρηγορίου** γεννήθηκε το 1994 στη Λεμεσό. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στο Πολυτεχνείο Κρήτης από το 2014 έως το 2020, αποφοιτώντας με βαθμό «Άριστα». Από τον Σεπτέμβριο του 2020 είναι μεταπτυχιακός φοιτητής Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης στη Σχολή Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου. Κείμενα και άρθρα του, δεκαπέντε συγκεκριμένα, έχουν δημοσιευτεί σε ψηφιακά και έντυπα περιοδικά αρχιτεκτονικής, όπως «ek - Ελληνικές Κατασκευές», «Άνθρωπος + Χώρος», «Grad Review», «archstudies», καθώς και στο μηνιαίο περιοδικό του Ε.Τ.Ε.Κ. (Επιστημονικό Τεχνικό Επιμελητήριο Κύπρου) με ερευνητικό άξονα τις συμπράξεις νεοελληνικής αρχιτεκτονικής και τέχνης.

Η **Τζίνα Δαφερέρα** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1994 και μεγάλωσε στη Πάρο. Με προπτυχιακές σπουδές στο τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Frederick στη Κύπρο, αλλά και του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, αποφοίτησε με άριστα το 2018. Εκπόνησε Διπλωματική Εργασία με θέμα 'Έν παρίω φώς', Χώρος Ανάδειξης και Μαθητείας της τέχνης του λυχνίτη και ερευνητική εργασία με θέμα Προσαρμοστική Επανάχρηση Βιομηχανικών Κελυφών στις Σύγχρονες Κοινωνίες- Φιλοσοφία και Μεθοδολογία Προσέγγισης. Έχει συμμετάσχει σε Πανελλήνιους Αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς έχοντας αποσπάσει διακρίσεις και βραβεία. Τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών της όσο και μετέπειτα, συνεργάστηκε με αρχιτεκτονικά και μελετητικά γραφεία. Από το 2018 συνεργάζεται με το αρχιτεκτονικό γραφείο Άρσις του κ. Κώστα Μωραΐτη, ομότιμου Καθηγητή Ε.Μ.Π..

Η **Δέσποινα Ζαβράκα** (Λάρισα, 1977) είναι διπλωματούχος αρχιτέκτων μηχανικός (Αρχιτεκτονική Σχολή Μάκιντος, Σχολή Καλών Τεχνών Γλασκώβης). Έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών στην αρχιτεκτονική τοπίου (ΜΔΕ ΑΠΘ) και είναι διδάκτωρ αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και τοπίου του τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ.

Είναι επίκουρη καθηγήτρια, με γνωστικό αντικείμενο «Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός και Αρχιτεκτονική Τοπίου» στο Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος (ΔΙΠΑΕ). Διδάσκει επίσης στο τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ, ως εντ. επίκουρη καθηγήτρια και ως προσκεκλημένη διδάσκουσα. Τα επιστημονικά ενδιαφέροντά της συνοψίζονται στη σχέση μεταξύ φύσης και πόλης σε διαφορετικές κλίμακες σχεδιασμού, και στα διάκενα μεταξύ της αρχιτεκτονικής, της τέχνης και του τοπίου.

Ο **Πλάτων Ησαΐας** (ο/αυτός, Αθήνα 1984) είναι διευθυντής του μεταπτυχιακού προγράμματος Projective Cities: MPhil Αρχιτεκτονικής και Αστικού Σχεδιασμού στην Architectural Association, όπου επίσης διδάσκει ως Diploma Unit Master (Diploma Unit 7, MArch/RIBA Part II). Έχει εκτενώς δημοσιεύσει και παρουσιάσει εργασίες και άρθρα για την αρχιτεκτονική και τον σχεδιασμό σε όλες τις κλίμακες, τις πολιτικές αστικής ανάπτυξης και ανοικοδόμησης στην Ελλάδα και τον Παγκόσμιο Νότο. Από το 2009, συμμετέχει ως ιδρυτικό μέλος στο Συνεργατικό Γραφείο Φατούρα. Οι «Φατούρα» έχουν αναπτύξει και σχεδιάσει έργα σε ένα εύρος κλιμάκων, από προσωπικά αντικείμενα, εσωτερικούς χώρους και κτίρια μεγάλης συνθετότητας, μέχρι αστικές και πολεοδομικές μελέτες.

Η **Ντόρα Θεοδωροπούλου** είναι αρχιτέκτων, διδάκτωρ της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην Θεωρία και Ιστορία. Έχει συνεργαστεί με αρχιτεκτονικά γραφεία στην Αθήνα και τη Ρώμη για την υλοποίηση ιδιωτικών και δημόσιων έργων και έχει λάβει μέρος, κερδίζοντας διακρίσεις, σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Έχει εργαστεί στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ως βοηθός στα μαθήματα Σύνθεσης, Ιστορίας και Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής και έχει συμμετοχή σε συνέδρια αρχιτεκτονικής καθώς και δημοσιεύσεις. Έχει οργανώσει σημαντικές εικαστικές-αρχιτεκτονικές εκθέσεις σε συνεργασία με την εικαστικό Ελίνα Θεοδωροπούλου. Το ενδιαφέρον της εστιάζεται τόσο στην εφαρμοσμένη αρχιτεκτονική όσο και στον ακαδημαϊκό χώρο. Το 2018 εξέδωσε το βιβλίο της ΦΙΞΦΙΧ 120+ ΧΡΟΝΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, Τάκης Χ.Ζενέτος- Μαργαρίτης Χ. Αποστολίδης από τις εκδόσεις Επίκεντρο και το 2020 το βιβλίο ΦΙΞΦΙΧ 120+ YEARS OF ARCHITECTURE, Takis Zenetos-Margaritis Apostolidis a Turning Point in the History of the Fix Building.

Η **Τίνα Καραλή** (Αθήνα 1977) είναι αρχιτέκτων, διδάκτωρ Ιστορίας και Θεωρίας της αρχιτεκτονικής στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Η ερευνητική της δραστηριότητα επικεντρώνεται σε ζητήματα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και σχεδιασμού και ασχολείται ειδικότερα με θέματα αλληλεπίδρασης της εθνικής παράδοσης με τα διεθνή ρεύματα και το μοντέρνο. Το διάστημα 2066-2008 δίδαξε αρχιτεκτονική σύνθεση στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ΔΠΘ. Από το 2015 είναι ενεργό μέλος του ελληνικού Do.Co.Mo.Mo., ενώ το 2018 επιμελήθηκε τον τόμο Η επιστροφή του Μοντέρνου – 25 Χρόνια ελληνικού Do.Co.Mo.Mo. Έρευνες και άρθρα της για την ιστορία και θεωρία της αρχιτεκτονικής έχουν δημοσιευτεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενώ συμμετέχει σε συλλογικούς τόμους και σε διεθνή Συνέδρια. Παράλληλα εργάζεται ως αρχιτέκτων.

Ο **Βασίλης Κολώνας** είναι απόφοιτος του τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ και με μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι, από το 2002 καθηγητής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Βασικός συντελεστής και υπεύθυνος ελληνικών και ευρωπαϊκών ερευνητικών προγραμμάτων σχετικών με τη μελέτη και την έρευνα της Ιστορίας της αρχιτεκτονικής του 19ου και 20ού αιώνα στην Ελλάδα και τις χώρες της ανατολικής Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας. Έχει εργασθεί ως ερευνητής και έχει διδάξει σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ, του Καναδά και της Γαλλίας, ως υπότροφος των Stanley J. Seeger Visiting Fellowship, Program in Hellenic Studies (Princeton, 1998), Onassis Foundation (Chicago Univ, Brown, Mc Gill, S. Francisco State Univ., 2006), Fulbright Foundation (Columbia, 2014) και INALCO (Paris, 2018). Μέλος της διεθνούς επιστημονικής επιτροπής της EAUH. Έχει εκδώσει 8 μονογραφίες.

Η **Κατερίνα Κοτζιά** είναι αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ. (1997) με Master of Arts in Design Studies από το Central Saint Martin's College of Art and Design (2000) με υποτροφία του Ιδρύματος Ωνάση. Ιδρυτικό μέλος του αρχιτεκτονικού σχήματος K&K Architects (2000-). Το 2006 εκπροσώπησε την Ελλάδα στην 10η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής Biennale Βενετίας ως συνεπιμελήτρια της Ελληνικής Συμμετοχής (με τους Ηλία Κωνσταντόπουλο, Λόη Παπαδόπουλο, Κορίνα Φιλοξενίδου). Είναι επίκουρη Καθηγήτρια Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2018). Από το 2019 διδάσκει επίσης Σχεδιασμό και Επιμέλεια Εκθέσεων στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών & Επιστημών της Τέχνης της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Η **Σταματίνα Κουσίδη** είναι επίκουρη καθηγήτρια στο Τμήμα Αρχιτεκτονικής και Αστικού Σχεδιασμού του

Πολυτεχνείου του Μιλάνου. Το ερευνητικό της έργο εστιάζεται στη σχέση ανάμεσα στη θεωρία και το σχεδιασμό στη μοντέρνα και σύγχρονη αρχιτεκτονική. Έχει επιμεληθεί και συμμετάσχει σε συλλογικούς τόμους και έχει δημοσιεύσει άρθρα σε διεθνή περιοδικά, όπως τα: RHA Journal, trans, The Plan, Territorio. Πρόσφατη μονογραφία τη From Wall to Skin. Architecture and the Poetics of Breathing (2020). Έχει εκπονήσει μεταδιδακτορική έρευνα στη Γερμανία, την Ελβετία και την Ιταλία. Διδάκτωρ του Sapienza Università di Roma. Απόφοιτος του μεταπτυχιακού προγράμματος “Σχεδιασμός - Χώρος - Πολιτισμός” του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και της σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ο **Ευάγγελος Κωλέτσης** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1996. Είναι τελειόφοιτος της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πολυτεχνείου Κρήτης. Παράλληλα με τις σπουδές έχει κάνει πρακτική άσκηση στο αρχιτεκτονικό γραφείο των αδελφών Βαρουδάκη. Ακόμη ως φοιτητής συμμετέχει σε επιστημονικά συνέδρια και εργαστήρια, λαμβάνει μέρος σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς και εθελοντικές δράσεις. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στους τομείς της ιστορίας της Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής, των Αποκαταστάσεων και του δημόσιου χώρου.

Ο **Ηλίας Κωνσταντόπουλος** είναι αρχιτέκτων, Bartlett UCL. Αρχιτεκτονικό γραφείο (Αθήνα, 1985-) Εταιρεία Βιομηχανικού Σχεδιασμού ‘Sigma Design’ (1990-1995). Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών. Πρόεδρος, «Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής», Γενικός Γραμματέας, «Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής», μέλος ΔΣ, «Ίδρυμα Τοπάλη», μέλος Do.Co.Mo.Mo. Συνεκδότης περιοδικών 9H, NTIZAΪN, σύμβουλος έκδοσης Αρχιτεκτονικών Θεμάτων. Μονογραφίες: Ν.Βαλσαμάκη, Δ.&Σ. Αντωνακάκη, Κ.Κρόκου, Αρχιτεκτονική & Γλυπτική, Σύγχρονη Αρχιτεκτονική στη Βιέννη, Καταστήματα I-II-III. Συνεπιμελητής ελληνικής συμμετοχής ‘Το Αιγαίο: Μία Διάσπαρτη Πόλη’ (10η Διεθνής Biennale Αρχιτεκτονικής Βενετίας), ‘ON: The Modern and the Contemporary in European and Japanese culture’ (EU-Japan Τόκιο), ‘Η Σημασία της Φιλοσοφίας στην Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση’ (Συνέδριο Πανεπιστήμιο Πατρών, Ίδρυμα Μιχελή), ‘Ελληνικά Βραβεία Αρχιτεκτονικής’ & ‘Biennale Νέων Ελλήνων Αρχιτεκτόνων’ E.I.A.

Η **Αμαλία Κωτσάκη** είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πολυτεχνείου Κρήτης. Δρ. Αρχιτέκτων ΕΜΠ. Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών (2000) για διακεκριμένο νέο αρχιτέκτονα. 12 βραβεία σε Πανελλήνιους και Διεθνείς αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Επιστημονικός υπεύθυνος σε μεγάλο αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Πρόεδρος του Κέντρου Αρχιτεκτονικής της Μεσογείου 2014-16. Έχει επιμεληθεί 5 συλλογικούς τόμους και είναι συγγραφέας των βιβλίων: Γεώργιος Θεοδοσόπουλος 1938-1988. Ο αρχιτέκτων και το έργο του, (1989), Αρχείο Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής (ΓΓΕΤ, ΣΑΔΑΣ, ΕΜΠ), συλλογικός τόμος (1992), Αλέξανδρος Νικολούδης 1874- 1944. Αρχιτεκτονικά οράματα - Πολιτικές χειρονομίες (2007), Κρήτη 1913-2013: Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία μετά την Ένωση (2014), Η στέγαση της Δικαιοσύνης — Αθήνα 1834-2014 (2017), Πόλη, Πολιτική, Αρχιτεκτονική (2017), Το ‘μοντέρνο’ βλέμμα στην ελληνική φύση (docomomo, 2020).

Ο **Δημήτριος Μαρνέλλος** είναι πτυχιούχος Διακοσμητής του Τ.Ε.Ι Αθήνας (1992), διπλωματούχος της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΕΜ.Π. (1996) με μεταπτυχιακό στην ίδια Σχολή (2003) και υποψήφιος Διδάκτορας (2017) με θέμα: «Η Ελλάδα του Μοντερνισμού: το Έπιπλο των Ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, 1950-1970». Από το 1998 έχει διδάξει στο Τ.Ε.Ι. Αθήνας στο τμήμα Εσωτερικής Αρχιτεκτονικής, και από το 2019 είναι τακτικός εκπαιδευτικός βαθμίδας Λέκτορα Εφαρμογών στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού, Τμήμα Εσωτερικής Αρχιτεκτονικής, με γνωστικό αντικείμενο «Σχεδιασμός (design) Επίπλου» και υπεύθυνος των μαθημάτων: Σχεδιασμός (design) Επίπλου I, II, III. Με συμμετοχές σε Διεθνή Συνέδρια και δημοσιεύσεις σε πρακτικά τους καθώς και σε Διεθνή επιστημονικά περιοδικά με σύστημα κριτών με θεματικές ενότητες: Έπιπλα Ξενοδοχείων Μοντερνισμού, Τουρισμός και Αρχιτεκτονική Πολιτιστική Κληρονομιά, Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και ανάδειξη του Τουρισμού, Ολιστικός σχεδιασμός. Μέλος Τ.Ε.Ε. (1996) & του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, με δραστηριότητα ως ελεύθερος επαγγελματίας & συμμετοχές σε δημόσιους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς.

Ο **Σταύρος Μαρτίνος** είναι αρχιτέκτονας, Υποψήφιος Διδάκτορας ΕΜΠ. Δραστηριοποιείται στις αρχιτεκτονικές εκδόσεις και την εκπαίδευση. Είναι μέλος του Διεθνούς DoCoMoMo, υπότροφος IKY και Stanley J. Seeger Fellow στις Νεοελληνικές Σπουδές.

Ο **Μάριος Μητσόπουλος** έχει προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στην αρχιτεκτονική σχολή École nationale supérieure de l’architecture de la ville & des territoires Paris-Est, Παρίσι (2011-2017). Post master-

HMONP στην αρχιτεκτονική σχολή École nationale supérieure de l'architecture Paris Val de Seine, Παρίσι (2018-2019). Προετοιμασία για την εισαγωγή στο διδακτορικό πρόγραμμα Sciences, Arts, Création, Recherche (SACRe) του πανεπιστημίου PSL του Παρισιού (2020). Επαγγελματική εμπειρία: το 2017 ως αρχιτέκτονας στο τμήμα ακίνητων της SNCF (γαλλικοί σιδηρόδρομοι) και το 2018 ως αρχιτέκτονας υπεύθυνος πρότζεκτ σε αρχιτεκτονικά γραφεία του Παρισιού.

Ο **Λουκάς Μπαρτατίλας** είναι ακαδημαϊκός ερευνητής κι επιμελητής εκθέσεων με αρχιτεκτονικό και αρχαιολογικό περιεχόμενο. Σπούδασε Αρχιτεκτονική (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας) και πραγματοποίησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα “Τέχνη στο Δημόσιο Χώρο” στο Πανεπιστήμιο Bauhaus στη Βαϊμάρη. Αυτή την περίοδο, ολοκληρώνει την διδακτορική του διατριβή στο ίδιο Πανεπιστήμιο, γύρω από την διεθνή πρόσληψη του Bauhaus και την επίδρασή του στη μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, μέσα από το έργο του αρχιτέκτονα Δεσποτόπουλου. Το 2019 επιμελήθηκε την έκθεση “Από το κτήριο στην κοινότητα: ο Ιωάννης Δεσποτόπουλος και το Bauhaus”, στο Ωδείο Αθηνών, η οποία διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Γκαίτε, με την υποστήριξη του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη και το Ωδείο Αθηνών. Επίσης, επιμελήθηκε την έκδοση και συνέγραψε την εισαγωγή του βιβλίου “Τρία κείμενα για το Bauhaus”.

Η **Μαρία Νοδαράκη** σπούδασε αρχιτέκτονας μηχανικός στο Πολυτεχνείο Κρήτης (2004-2010). Συνέχισε με μεταπτυχιακές σπουδές στο αντικείμενο Conservation of Monuments and Sites στο KU Leuven (2011- 2013). Το 2021 αναγορεύθηκε διδάκτορας ΕΜΠ. Παρείχε επικουρικό διδακτικό έργο στα μαθήματα Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός 5Α και Αρχιτεκτονικές Αποτυπώσεις στη Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ (2015-2017). Από τον Νοέμβριο του 2019 είναι ειδικός επιστήμονας στο Τμήμα Αρχιτεκτονικής του Πανεπιστημίου Κύπρου με κύριο ερευνητικό αντικείμενο την αποκατάσταση και αειφόρο διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του Μοντέρνου κινήματος στην Κύπρο.

Ο **Κώστας Τσιαμπάος** είναι αρχιτέκτονας, επίκουρος καθηγητής στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ.Π. όπου διδάσκει ιστορία και θεωρία της αρχιτεκτονικής. Είναι ο συντονιστής του ελληνικού do.co.mo.mo. Σπούδασε στην Αθήνα (ΕΜΠ) και την Νέα Υόρκη (GSAPP Columbia University). Κείμενά του έχουν δημοσιευτεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά (The Journal of Architecture, ARQ, Architectural Histories, ARENA JAR) και συλλογικούς τόμους. Τα τελευταία του βιβλία είναι το From Doxiadis' Theory to Pikionis' Work: Reflections of Antiquity in Modern Architecture (London & New York: Routledge 2018) και το Αμφίθυμη νεωτερικότητα: 9+1 κείμενα για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα (Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο 2017). Το χειμερινό εξάμηνο της ακαδημαϊκής χρονιάς 2019-2020 ήταν Stanley J. Seeger Visiting Research Fellow in Hellenic Studies στο Πανεπιστήμιο Princeton.

Η **Κυριακή Φόρτη** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1994. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στη Σχολή Αρχιτεκτόνων μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης από όπου αποφοίτησε το 2019. Ζει στην Αθήνα όπου και εργάζεται ως συνεργάτης αρχιτεκτονικών γραφείων. Παράλληλα ασχολείται με τον χορό και την performance. Ο σχεδιασμός εσωτερικών χώρων και εφήμερων κατασκευών αποτελεί τον άξονα των αρχιτεκτονικών ενδιαφερόντων της. Μιλάει αγγλικά και γαλλικά.

Ο **Θοδωρής Χαλβατζόγλου** είναι Αρχιτέκτονας ΠΘ (2019) και κάτοχος ΜΔΕ «Σχεδιασμός-Χώρος-Πολιτισμός» ΕΜΠ (2021). Έχει εργαστεί σε αρχιτεκτονικά γραφεία στην Ελλάδα, την Ολλανδία και ως ερευνητής στο τμήμα Αρχιτεκτόνων ΠΘ. Συμμετέχει στην διδασκαλία μαθημάτων αρχιτεκτονικής σύνθεσης, στο πλαίσιο επικουρικού-διδακτικού έργου στον Τομέα 1 της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ. Λαμβάνει τακτικά μέρος σε επιστημονικές συναντήσεις και οι εργασίες του έχουν δημοσιευθεί στα πρακτικά διεθνών συνεδρίων.

Η **Έλενα Χαμαλίδη** είναι επίκουρη καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Η έρευνά της επικεντρώνεται στον ελληνικό μοντερνισμό και τη σύγχρονη μεταπολεμική τέχνη στη χώρα μας. Πρόσφατα επιμελήθηκε την ανθολογία κειμένων Ελλήνων καλλιτεχνών και κριτικών της τέχνης για το συλλογικό έργο Hot Art, Cold War – European Writing on American Art 1945-1990 (Iain Boyd Whyte & Claudia Hopkins επιμ. (New York & London: Routledge 2021), σε συνεργασία με τη Μάτα Δημακοπούλου. Η μονογραφία της Ιστορίες στο Μεταίχμιο. Μοντερνισμός και πραγματικότητα στη μεταπολεμική ελληνική τέχνη, θα κυκλοφορήσει από τον εκδοτικό οίκο Μέλισσα. Είναι μέλος του European Network for Avant-garde and Modernism Studies & μέλος της οργανωτικής επιτροπής.

Επιστημονική επιτροπή: Η. Κωνσταντόπουλος - Α. Κωτσάκη - Ν. Πατσαβός - Κ. Τσιαμπάος

Οργανωτική επιτροπή: Ν. Θεοδοροπούλου - Σ. Μαρτίνος - Ε. Μπενίση - Κ. Τσιαμπάος